

*Эрмекова Г.М.***КЫРГЫЗСТАНДАГЫ БИЗНЕСТИН СОЦИАЛДЫК
ЖООПКЕРЧИЛИГИН ӨНҮКТҮРҮҮ***Эрмекова Г.М.***РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ
БИЗНЕСА В КЫРГЫЗСТАНЕ***G.M. Ermekova***DEVELOPMENT OF SOCIAL RESPONSIBILITY
OF BUSINESS IN KYRGYZSTAN**

УДК: 338.27

Бул макалада өлкөнүн региондорун өнүктүрүүнүн куралы катары бизнестин социалдык жоопкерчилиги дүйнө жүзү боюнча жигердүү жана ийгиликтүү ишке ашырылууда. Компаниялар коомдун көйгөйлөрүн билим берүү, медицина, илим, өндүрүштү өнүктүрүүгө инвестициялоо, социалдык жактан аялуу топторду колдоо жана айлана-чөйрөнү коргоо боюнча чараларды көрүү менен гана чечпестен, бул иш-аракеттиерден белгилүү бир жеңилдик ээ болушат. Батыш өлкөлөрүндө бизнестин социалдык институт катары иштейт, ал акыл-эстүү жана натыйжалуу. Кайра куруудан кийинки жыйырма жыл ичинде түзүлгөн кырдаал байлар менен кедейлердин ортосундагы ажырымдын терендеши, жарандык коомдун алсыздыгы жана мамлекеттин өз функцияларын аткара алуу мүмкүнчүлүгүнөн түзүлүшү менен мүнөздөлөт. Натыйжада, жашоо узактыгынын өзгөрүшү, калктын ден-соолугунун абалы, пассивдүүлүк жана көнүл коштук маанайы жогорулады. Бул көрүнүштөр коомдук туруктуу социалдык өнүгүүсүнө терс таасирин тийгизди.

Негизги сөздөр: бизнес, бизнес структуралар, корпоративдик жоопкерчилик, социалдык жоопкерчилик, эмгек уюму, өнүктүрүү, социалдык өнүгүү.

Социальная ответственность бизнеса как инструмент развития регионов страны активно и успешно реализуется во всем мире. Компании не просто решают проблемы общества, инвестируя средства в развитие образования, медицины, науки, производства, поддерживая социально незащищенные слои и заботясь о природоохранных мерах, - они получают определенные выгоды от этой деятельности. В западных странах социальная ответственность бизнеса функционирует как устойчивый социальный институт, она рациональна и эффективна. Сложившаяся в постперестроечные два десятилетия ситуация характеризуется углублением разрыва между богатыми и бедными, слабостью гражданского общества, разочарованием в способности государства выполнять свои функции. Результатом стали изменения в продолжительности жизни, состоянии здоровья населения, рост настроений пассивности и апатии. Эти явления негативно воздействовали на устойчивое социальное развитие общества.

Ключевые слова: бизнес, бизнес-структуры, корпоративная ответственность, социальная ответственность, организация труда, развитие, социальное развитие.

Social responsibility of business as the instrument of development of regions of the country is actively and successfully realized around the world. The companies not simply solve problems of society, investing means in a development of education, medicine, sciences, productions, supporting socially unprotected layers and caring of nature protection measures, - they receive certain benefits from this activity. In the western countries social responsibility of business functions as steady social institute, it is rational and effective. The situation which developed in post-Perestroika two decades is characterized by deepening of a gap between rich and poor, weakness of civil society, disappointment in ability of the state to carry out the functions. Changes in life expectancy, state of health of the population, growth of moods of passivity and apathy became result. These phenomena negatively influenced sustainable social development of society.

Key words: business, business structures, corporate responsibility, social responsibility, labor organization, development, social development.

Компанияны башкарууда бүгүнкү күндүн чыныгы классикалык экономикалык теориянын чегинен чыккан бир катар факторлорду эске алууну талап кылат. Талдоо компаниясынын коомго социалдык жана экономикалык таасиринен келип чыккан финансылык эмес тобокелдиктерди башкаруунун моделин камтыйт. Туруктуу атаандаштыкка жана керешелүүлүккө кызыктар тараптан менен ийгиликтүү өз ара аракеттенүү көрсөткүчтөрдү, конструктивдүү диалогду түзүү, өз ара пайдалуу чечимдерди табуу жана аларды натыйжалуу жүзөгө ашыруу жөндөмдүүлүктөрү таасир эте турганы айдан ачык эле байкалып турат. Дүйнөгө белгилүү компаниялар тарабынан активдүү практикаланып жаткан заманбап туруктуу өнүгүү концепциялары жана корпоративдик социалдык жоопкерчилик (КСЖ) ушул көйгөйлөрдү чечүүгө багытталган.

Кыргызстанда гана эмес, бүткүл дүйнөлүк коом-

чулукта бизнестин социалдык жоопкерчилиги, б.а бизнес структуранын коомдун жашоосуна катышуу саясаты, социалдык долбоорлорду чечүү жөнүндө. Бирок өнүккөн өлкөлөрдө бизнестин социалдык жоопкерчилиги концепциясы көптөн бери жигердүү ишке ашырылып келе жаткан болсо, анда биз бул багытта алгачкы кадамдарды жасап жатабыз. Бул көбүнчө өлкөдө болуп жаткан окуялар жардам берди. Жалпысынан, КСЖ процесси дүйнөдө 20 жылдын ашуун убакыттан бери жүрүп келе жатат, бүгүнкү күндө дал ушул нерсени чечмелөө көп КСЖ термини белгилүү бир мааниге ээ экендиги менен өзгөчөлөнөт, бирок анын ар кайсы аймактардагы түшүнүгү ар дайым эл бирдей болуп калбайт [1].

Мисалы, АКШда жана Канадада КСЖ корпоративдик кайрымдуулук жана социалдык маркетингге чейин кыскарат, Камбоджада КСЖ эмгек шарттарын жакшыртуу боюнча Эл аралык Эмгек Уйуму (ЭЭУ) менен өнөктөштүк деп түшүнүлөт, Австралияда бул бийликтин кысымы астында корпоративдик долбоорлор, Негизинен айлана чөйрөнү коргоо жана адам укугун коргоо уюмдар тарабынан кысым көрсөтүлүп, Индияда КСР кайрымдуулук жана назар инфраструктуранын таасиринин минималдаштыруу жөнүндө болсо, Кытай бизнес кызматкерлердин ден-соолугуна жана коопсуздугуна артыкчылык берет.

Кыргыз Республикасында бизнестин социалдык жоопкерчилигин жүзөгө ашыруунун учурдагы абалын карап көрөлү. Акыркы кезде Кыргызстандын ишкер чөйрөсүндө бизнестин социалдык жоопкерчилиги темасы күч алууда. Көпчүлүк чет элдик инвесторлордун жана компаниянын көз алдында компанияга кошумча упайларды берген мода тенденциясын бир түрү [2]. Чет элдиктер Кыргызстандагы жаны тенденциянын пайдубалын түптөштү. Европа жана Америкада корпоративдик социалдык жоопкерчилик (КСЖ) принциптери компаниялардын саясатына көптөн бери киргизилип келген. Ар бир өзүн сыйлаган компания акча табууга гана эмес, мамлекеттин социалдык функцияларын бир бөлүгүн өзүнө алып, коомго жардам берүүгө аракет кылат.

Бүгүнкү күндө КСЖ объективдүү зарылчылыкка айланууда. Бул албетте, узак мөөнөттүү инвестиция болсо дагы, келечектүү. Ошондой эле, алар керектөөчүлөрдүн ишенимин жогорулатуу, продукцияга суроо-талапты жогорулатуу, жигерлетүү калк менен жакшы мамилелерди түзүү жана башкалар түрүндө чыныгы киреше берет. Коомдук ишмердүүлүгү активдүү талкууланып, резонанс жараткан компаниялар үчүн социалдык жоопкерчилик өзгөчө маанилүү. Мисалы, жер казынасын пайдалануу, микрофинансылык

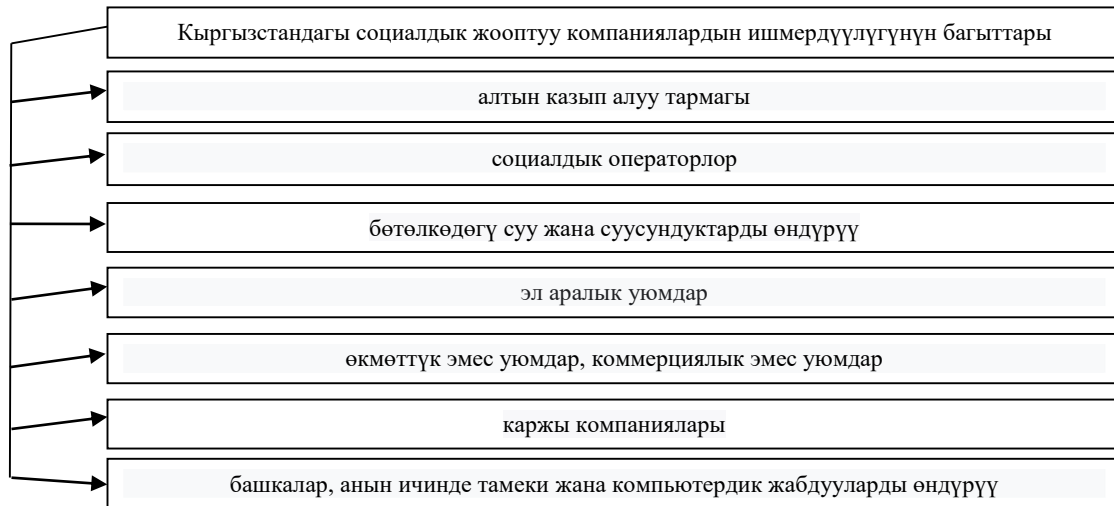
сектор же алкоголь, тамеки үндүрүү компаниялары үчүн [3].

Миссиясы - алдыңкы тажрыйбаларды алмашуу жана бизнес-коомчулуктун консолидацияланган позицияны илгертүү, ошондон эле коомдун алдына бизнестин кадыр-баркын жогорулатуу, коомдун Кыргызстанда социалдык жооптуу бизнес компанияларын кызыкчылыгын коргоо аркылуу коомду туруктуу өнүктүрүү. Комитеттин негизги максаты-биздин өлкөнүн туруктуу өнүгүүсүнүн активдүү катышуусу катары коммерциялык сектордун кадыр-баркын көтөрүү жана чыңдоо.

Комитеттин милдеттери: жарандык коомду өнүктүрүүдө бизнестин ролу жана маанисин аныктоо; жана корпоративдик социалдык жоопкерчилик чөйрөсүндө бизнес коомчулугунун консолидацияланган позициясын калыптандыруу жана илгертүү; бул жактагы алдыңкы тажрыйбаны Кыргызстанда жана чет өлкөлөрдө жайылтуу; мамлекеттик кызматкерлердин арасындагы тараптардын диалогуна катышуусун кызыктыруу, жарандык коомдун жана жалпыга маалымдоо каражаттарынын өкүлдөрүнүн катышуусу; туруктуу өнүгүүнүн жана социалдык өнөктөштүктүн натыйжалуу моделдеринин иштеп чыгуу [4].

Ал эми 2011-жылдын 12-16-сентябрына чейин. Бишкек шаарына Кыргызстанда биринчи жолу “Кыргызстан дагы корпоративдик социалдык жоопкерчилик жумалыгы 2011” эл аралык иш чарасы болуп өттү, ага ушул теманын алдыңкы адистери чакырылды. “Кыргызстан дагы КЖС жумалыгы 2011” учурунда КЖС концепциясын алкагында курч маселелер боюнча семинарлар, дебаттар жана конференция уюштурулду. Иш-чарага спикерлердин бири катары корпоративдик социалдык жоопкерчилик боюнча эксперт Ростислав Куринко чакырылды, бул факт акыркы мезгилде Кыргызстанда компаниялардын социалдык жоопкерчилигине кызыгуу өсүп жаткандыгын көрсөтөт [5]. Бул көйгөй менен алектенген изилдөөчүлөр Кыргызстанда корпоративдик социалдык жоопкерчиликти институтташтыруу процесси жүрүп жаткандыгын белгиленет. Корпоративдик социалдык программалар алардын эволюциясынын ар кандай баскычтарында болот, бул көбүнчө компаниянын рыноктогу туруктуулугуна, активдеринин көлөмүнө жана башка экономикалык көрсөткүчтөргө көз каранды эреже боюнча, социалдык жооптуу ишканаларга рыноктук өз сигментинде ири же түптөлгөн компаниялар басымдуулук кылат, көбүнчө чет элдик капиталдын катышуусу менен. Учурда 30га жакын социалдык жооптуу компания бар.

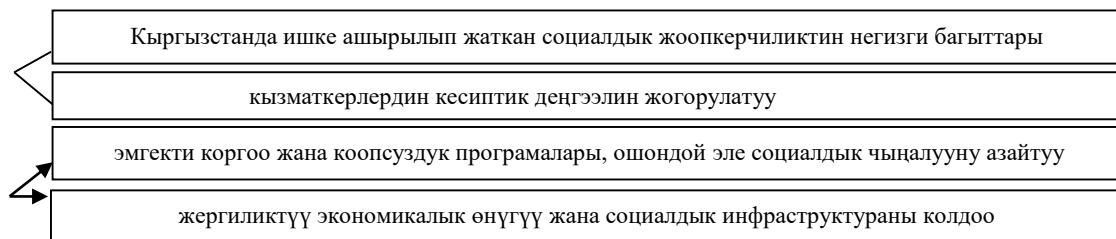
Түзүлгөн рейтингге ылайык, алар төмөнкү багыттарга топтолгон. [6] (азайуу тартибинде) (1-сүрөт).

1-сүрөт. Кыргызстандагы социалдык жооптуу компаниялардын ишмердүүлүгүнүн багыттары.

Ага хан Фондунун колдоосу менен CSR Business Network тарабынан жүргүзүлүп жаткан Кыргызстандагы социалдык демилгелерди ишке ашыруу тажрыйбасын талдоо көрсөткөндөй, компаниялар кызматкерлердин кесиптик деңгээлин жогорулатууга, эмгекти

коргоо жана коопсуздук программаларын, ошондой эле социалдык чыңалууну азайтууга багытталган иш-чараларды жүзөгө ашырып жатышат жергиликтүү экономикалык өнүгүү жана социалдык инфраструктура [7] (2-сүрөт).

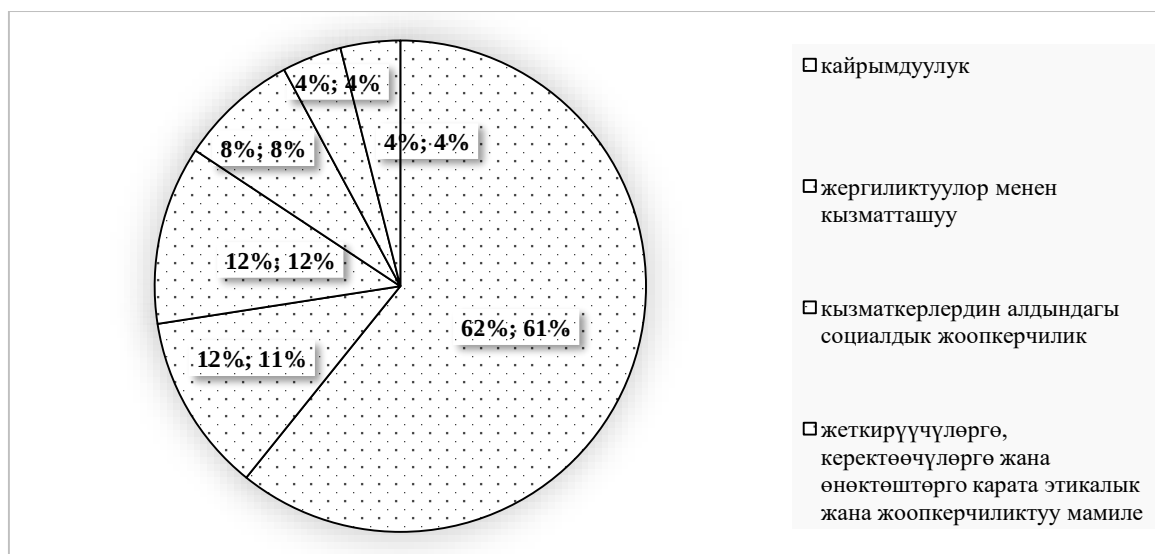

2-сүрөт. Кыргызстанда ишке ашырылып жаткан социалдык жоопкерчиликтиң негизги багыттары.

Изилдөөгө тоо-кең, каржы, мунай тармактагы, байланыш, соода жана өндүрүш, айыл чарба, транспорт, жана кызмат көрсөтүү чөйрөсүндө иштеген Кыргызстандагы 20 ири компания катышты. “жыйынтыгына ылайык, КСЖ долбоорунун 62% кайрымдуулук жана демөөрчүлүк жардам, 12% жергиликтүү жаамат менен өз ара аракеттенүү жана кызматкерлердин алдындагы социалдык жоопкерчилик чөйрөлөрүндө бөлүштүрүлдү, КСЖ долбоорунун 8% берүүчүлөргө, керектөөчүлөргө жана өнөктөштөргө карата этникалык жана жоопкерчиликтүү мамиле жана чөйрөнү коргоо сыяктуу КСЖ чөйрөсүнө бөлүнгөн” (3-сүр.) [8].

Жогорудагы маалыматтардын негизинде, мыйзамдуу суроо туулат: орто жана чакан бизнести КСЖ процессине кантип тартуу керек. Бул жерде эксперттердин пикири ар кандай. Биздин оюбузча, ишкерлерге

карата коомдук күтүүлөрдү алардын ишкердүүлүгүнүн күлөмүнү жараша айырмалоо керек, анткени өнүккөн өлкөлөрдө дагы социалдык чөйрөдөгү бизнес менен мамлекеттин ортосундагы өз ара мамилелердин практикасы “ыктыярдуу-маанилүү” кайрымдуулуктан тараган жана социалдык өнөктөштүккө кадимкидей соодалашуу. Ошол эле учурда, бир жагынан, ишкерлердин, мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү жааматтын өз ара аракетинин мүнөзү менен, экинчи жагынан, ишкерлердин социалдык жоопкерчилигинин өнүгүү дэнгээлинин ортосунда так байланыш бар. Ал эми КМШ өлкөлөрүнө токтолсок, Кыргызстандагы өзгөчө көрүнүш эмес, өз ара аракеттенүүнүн алгачкы эки модели аларда кеңири жайылган.

3-сүрөт. Кыргызстандагы бизнес-социалдык жоопкерчилик долбоорунун негизги багыттары.

Азыр Кыргызстанда социалдык жоопкерчилик өзүн-өзү камсыз кылган, каржылык жактан туруктуу ири компаниялар да же чет өлкөлүк капиталы бар уюмдарда көрүнүп турат, бул социалдык жоопкерчиликти эл аралык нормаларга жана стандарттарга ылайык жөнгө салуучу ченемдер менен жоболорду камтыйт.

Кыргызстандагы бизнестин социалдык жоопкерчилиги кандайча чечмеленет жана бул жерде кайсы модель колдонулат, келечекте бизнес коомчулугу учурдагы кырдаалды, келечектеги өнүгүү тенденцияларын эске алуу менен негизги приоритеттүү багыттарды аныктап жатканда бааланат. Бул тема ишкер чөйрөлөрдө талкуунун темасына айланып бараткан он учур.

Ошентип, Кыргызстан үчүн корпоративдик социалдык жоопкерчиликти аралаш европалык модели эң ыңгайлуу болуп саналат. Бул багыт бизнестин социалдык демилгенин үч багытына багыттайт: экономика, жумуштуулук жана айлана чөйрөнү короого, мисалы, “Кумтөр Оперейтинг Компания” үч багытта тең өнүктүрүүдө, банк жана уюлдук компаниялар кайрымдуулук программаларына көбүрөөк басым жасашууда. Өлкөдөгү ири компаниялардын арасында корпоративдик социалдык жоопкерчиликти жайылтуу максатында Кыргызстан бир катар мамлекеттик стандарттардын иштеп чыгууга киришти, бирок КСЖны

жайылтуу боюнча мамлекеттик саясат ар кандай кызыктар тараптардын, анын ичине бизнес коомчулугунун, коомдук жана эксперттик уюмдардын, университеттердин күтүүлөрүн жана кызыкчылыктарын эске алышы керек [9].

Адабияттар:

1. Арстанбекова А. Корпоративная социальная ответственность: шоу или реальность? <http://www.csrkg.org/ru/praktika-kso/eksperty-i-praktiki-kso/397-asel-arstanbekova-direktor-lcsr-business-networkr-kso-biznes-set-v-kyrgyzstane.html>
2. Официальный сайт Международного делового совета http://ibc.kg/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=73&Itemid=23
3. Пресс-релиз Российской газеты <http://www.rasme.ru/PressRelease/PressReleaseShow.asp?ID=116530>
4. Савин В.Е. Теория и практика корпоративной социальной ответственности Вестник КРСУ. 2012. Т.12. - С.1-4.
5. <http://www.csr.kg/news/newskg/2013/05/03/ustoychivoe-razvitiye-2/>
6. <http://www.energysave.kg/ru/news/101/>
7. <http://www.for.kg/news-163804-ru.html>
8. <http://www.rg.ru/2013/09/04/bizz.html>
9. http://www.vb.kg/doc/249562_kak_ponimaut_korporativnyu_socialnyu_otvetstvennost_v_kyrgyzstane.html
10. Ширдакова Г.Т., Абдукаримова А.А. Перспективы сотрудничества государства и бизнеса в Кыргызской Республике. // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана №2. 2020. С.145-150.